

CSERNICKÓ ISTVÁN – TÓTH-OROSZ ENIKŐ

AZ UKRÁN NYELVPOLITIKA ÚJ IRÁNYA ÉS AZ ORSZÁG NEMZETKÖZI KÖTELEZETTSÉGVÁLLALÁSAI

1. AZ UKRÁN NYELVPOLITIKA ÚJ IRÁNYA

Az elmúlt néhány évben Ukrajna több olyan jogalkotási lépést hajtott végre, amelyek közvetlenül érintik a nyelvhasználat rendjét és a nyelvi jogokat. Ilyen volt például az elektronikus sajtó nyelvének szabályozását megváltoztató törvény (2017. május 23.)¹, az új oktatási kerettörvény (2017. szeptember 5.)², az államnyelvi törvény (2019. április 25.)³, valamint az általános középoktatásról szóló törvény (2020. január 16.)⁴ elfogadása, illetve a 2012-es korábbi nyelvtörvény⁵ hatályon kívül helyezése az Alkotmánybíróság határozata alapján (2018. február 28.)⁶.

A Velencei Bizottság komoly kritikával illette a 2017-es oktatási törvényt⁷ és a 2019-es államnyelvi törvényt egyaránt.⁸ Az Ukrajnában élő magyar nemzeti kisebbség képviselői is úgy ítélték meg, hogy a fent említett jogszabályi átalakítások jelentős mértékben visszaszorították a magyar kisebbség nyelvi jogait.⁹ Azonban a kijevi kormányzat és több ukrainai jogtudós azzal érvel, hogy az új ukrán nyelvpolitikai irány teljességgel összeegyeztethető Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásaival.¹⁰

Az alábbiakban azt vizsgáljuk meg, hogy egy független nemzetközi testület, mégpedig az Európa Tanács Szakértői Bizottsága¹¹ jelentése alapján Kijev hogyan teljesíti a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája ratifikációja során vállalt kötelezettségeit.

Mivel a Karta több pontban, részletesen írja le, milyen intézkedéseket vár el a csatlakozó tagállamoktól a kisebbségi nyelvek támogatása kapcsán, terjedelmi korlátok miatt itt csak arra térünk ki, hogyan tesz eleget Ukrajna azoknak a vállalásoknak, melyeket a nemzetközi kisebbségvédelmi doku-

mentum 11. cikkének alkalmazása kapcsán vállalt az ország. A Karta 11. cikke a kisebbségi nyelveknek a tömegtájékoztatásban való használatára vonatkozó ajánlásokat tartalmazza.

2. A KERETEGYEZMÉNY ÉS A KARTA RATIFIKÁCIÓJA: AZ ELSŐ LÉPÉSEK AZ EURÓPAI INTEGRÁCIÓ ÚTJÁN

Az 1991-ben a Szovjetunó széthullása után függetlenné vált Ukrajna számára az Európa Tanácshoz (ET) való csatlakozás az európai integráció egyik első és nagyon fontos lépése volt. Az ET Parlamenti Közgyűlésének 190. (1995) számú dokumentumában az országnak az Európa Tanácshoz való csatlakozás feltételei között előírta, Ukrajna pedig vállalta az alábbiak teljesítését:

a) a csatlakozást követő egy éven belül ratifikálja a Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről¹² című dokumentumot (a továbbiakban: Keretegyezmény);

b) az etnikai kisebbségekkel szembeni politikát a Keretegyezmény és az ET 1201. (1993) Ajánlásaival¹³ összhangban folytatja;

c) a csatlakozást követő egy éven belül Kijev aláírja és ratifikálja a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját¹⁴ (a továbbiakban: Karta).¹⁵

A fiatal ukrán állam 1995. november 9-én vált az Európa Tanács tagjává.¹⁶ Bár némi késéssel, de Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa a vállaltak szerint 1997-ben ratifikálta a Keretegyezményt¹⁷, 1999-ben pedig a Kartát.¹⁸ Azt gondolhatnánk, hogy ezzel e két nemzetközi dokumentum az ukrán jogrend részévé vált. A helyzet azonban ennél összetettebb. A Karta ratifikálásáról szóló törvényt ugyanis Ukrajna Alkotmánybírósága 2000-ben formai okok miatt hatályon kívül helyezte.¹⁹ Az indok az volt, hogy a nemzetközi dokumentum ratifikálása során a parlament nem tartotta be az ügyrendet. Elemzők szerint azonban a politikai szándék az volt, hogy Ukrajna eleget tegyen az ET előtt vállalt nemzetközi kötelezettségeinek azzal, hogy formailag ratifikálja a Kartát, de a nemzetközi dokumentum ne lépjen hatályba, így Kijevnek ne kelljen a gyakorlatban alkalmaznia a ratifikációval vállalt kötelezettségeit.²⁰

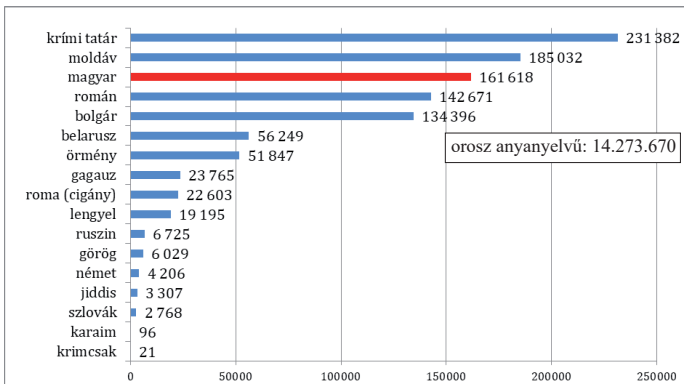
2003-ban Ukrajna ismét ratifikálta a Kartát.²¹ A ratifikációs dokumentum azonban csak két évvel később: 2005. szeptember 19-én került letétbe az ET főtitkáránál, s így a Karta csupán 2006. január 1-től lépett hatályba Ukrajnában.

3. UKRAJNA VÁLLALÁSAI

A Kartát ratifikáló államok – bizonyos megkötésekkel – *à la carte* rendszerben válogathatnak a dokumentumban kínált rendelkezések közül. A választás egyik része az, hogy az állam választhat, mely nyelvekre terjeszti ki a Karta hatályát. A másik része pedig az, hogy az államok – a dokumentum I. Rész 2. cikkében foglalt előírásokat figyelembe véve – úgy válogathatnak a Karta rendelkezései közül, hogy a II. Részt mindenképpen alkalmazzák, a III. Rész rendelkezései közül pedig „legkevesebb harmincöt bekezdést vagy pontot” alkalmaznak, mégpedig „legalább hármat-hármat a 8. és 12. Cikkből és egyet-egyet a 9., 10., 11. és 13. Cikkből”.

A Karta hatályos (2003-as) ratifikációs törvénye 13 nyelvet von a Karta védelme alá Ukrajnában. A törvény azonosan kezeli ezeket a nyelveket, annak ellenére, hogy közöttük van olyan, amelynek több millió beszélője van Ukrajnában (az orosz), több olyan, amelyek jelentős számú beszélővel rendelkeznek (például a krími tatár, a moldáv, a magyar, a román) és olyanok is, amelyeknek csak néhány ezer beszélője él az országban (német, jiddis, szlovák; 1. ábra). Érdekes, hogy bár a ratifikációs törvénynek a hivatalos kormányzati honlapon megtalálható²² változatában, illetve a hivatalos közlönyökben nyomtatásban megjelent verzióiban²³ is csak a fent említett 13 nyelv szerepel, az ET felé benyújtott ukrán országjelentésekből kiderül, hogy a Karta II. Rész 7. cikkét a karaim, a krimcsak, a romani és a ruszin nyelvre is alkalmazza Ukrajna.²⁴ Az írásunk tárgyát képező 11. cikk alkalmazása azonban ez utóbbi nyelveket nem érinti.

1. ábra. *A kisebbségi nyelvek anyanyelvi beszélőinek száma Ukrajnában a 2001-es census adatai alapján*

Ha azt vizsgáljuk meg, milyen kötelezettségeket vállalt Ukrajna a Karta első és második ratifikációja során, kitűnik, hogy 2003-ban sokkal kevesebbet vállalt az ország, mint 1999-ben.²⁵ Konkrétan a 11. cikk vonatkozásában nem tűnik jelentősnek az eltérés az 1999-es és a 2003-as ratifikációs törvény vállalásai között (1. táblázat).

1. táblázat. *A Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját ratifikáló két ukrainai (az 1999-es és 2003-as) törvényben a dokumentum 11. cikke kapcsán vállalt kötelezettségek összehasonlítása*

	Az 1999-es ratifikációs törvényben vállalt kötelezettségek	A 2003-as ratifikációs törvényben vállalt kötelezettségek
11. cikk. Tömeztájékoztatási eszközök		
1. pont		
a)	a (ii), a (iii)	a (iii)
b)	b (ii)	b (ii)
c)	c (ii)	c (ii)
d)	d	d
e)	e (i), e (ii)	e (i)
f)	–	–
g)	g	g
2. pont	2. pont	2. pont
3. pont	3. pont	3. pont

Nézzük pontosan, mit is vállalt 2003-ban Ukrajna a Karta ratifikációja során a kisebbségi nyelveknek a tömeztájékoztatásban való használata területén:

11. Cikk – Tömeztájékoztatási eszközök

1. A regionális vagy kisebbségi nyelvek használói számára, e nyelvek használatának területein, és e nyelvek mindegyike helyzetének megfelelően, abban a mértékben, ahogy a közhivatalok közvetlen vagy közvetett módon hatáskörrel, hatósági jogkörrel vagy szereppel bírnak e területen, és tiszteletben tartva a tömeztájékoztatási eszközök függetlenségének és autonómiájának elveit, a Felek vállalják, hogy

a. abban a mértékben, ahogy a rádió és televízió közszolgálatot lát el:

iii. megteszik a megfelelő intézkedéseket, hogy a műsorszórók regionális vagy kisebbségi nyelveken készült műsorokat is programjukba iktassanak;

b. ii. bátorítják és/vagy megkönnyítik regionális vagy kisebbségi nyelven készült rádióműsorok rendszeres sugárzását;

c. ii. bátorítják és/vagy megkönnyítik regionális vagy kisebbségi nyelveken készült televízió-műsorok rendszeres sugárzását;

d. bátorítják és/vagy megkönnyítik regionális vagy kisebbségi nyelvű audiovizuális műalkotások készítését és terjesztését;

e. i. bátorítják és/vagy megkönnyítik legalább egy, regionális vagy kisebbségi nyelveket használó sajtóorgánum létesítését és/vagy fenntartását,

g. támogatják regionális vagy kisebbségi nyelveket használó tömegtájékoztatói eszközök számára újságíróknak és egyéb személyzetnek a képzését.

2. A Felek vállalják, hogy biztosítják a szomszédos országokból egy regionális vagy kisebbségi nyelvvel azonos vagy hasonló nyelven készült rádió- és televízióadások közvetlen vételének szabadságát, és nem támasztanak akadályt a szomszéd országok ilyen nyelvű rádió- és televízióadásainak tovább sugárzása elé. Ezen túlmenően gondoskodnak arról, hogy egy regionális vagy kisebbségi nyelvvel azonos vagy ahhoz hasonló nyelven gyakorolt szólásszabadság és az információáramlás szabadsága elé az írott sajtót illetően semminemű korlátozás ne tétessék. Fent említett szabadságjogok gyakorlása, mivel az kötelezettségeket és felelősséget is tartalmaz, a nemzetbiztonság, a területi integritás vagy a közbiztonság, a közrend védelme és a bűncselekmények elkövetésének megakadályozása, az egészség vagy a közkerölcs védelme, mások jó hírnevének és jogainak védelme, bizalmas jellegű információk kiszivárgásának megakadályozása, vagy az igazságszolgáltatás tekintélye és pártatlanságának biztosítása érdekében a törvény által előírt, egy demokratikus társadalomban szükséges eljárási szabályoknak, feltételeknek, korlátozásoknak vagy szankcióknak rendelhető alá.

3. A Felek gondoskodnak arról, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelveket használók érdekeit képviseltessék vagy vegyék tekintetbe a törvényeknek megfelelően esetleg létrehozott, a tömegtájékoztatói eszközök szabadságát és pluralizmusát garantáló testületekben.

Nézzük meg, mit tartalmaz a Karta azon két pontja (a. ii és e. ii), melyek kimaradtak a 2003-as vállalásokból:

a. ii. bátorítják és/vagy megkönnyítik legalább egy-egy, a regionális vagy kisebbségi nyelveken sugárzó rádióállomás és televíziós csatorna létesítését;

e. ii. bátorítják és/vagy megkönnyítik regionális vagy kisebbségi nyelveken készült sajtócikkek rendszeres közlését.

Összevetve a hatályos ratifikációs törvényben vállalt, illetve a 2003-as vállalásokból kihagyott pontokat, látható, hogy az eltérés az 1999-es és a négy évvel későbbi (máig hatályos) törvény között jelentős. Korántsem mindegy ugyanis, hogy Ukrajna megteszi „a megfelelő intézkedéseket, hogy a műsorszórók regionális vagy kisebbségi nyelveken készült műsorokat is programjukba iktassanak”, vagy pedig bátorítja és/vagy megkönnyíti „legalább egy-egy, a regionális vagy kisebbségi nyelveken sugárzó rádióállomás

és televíziós csatorna létesítését”. Előbbi azt jelenti, hogy az egyébként ukrán nyelven sugárzó rádió- vagy televízióadókat egy-két kisebbségi nyelven készült műsort vegyenek fel az adásrendbe, utóbbi azonban azt, hogy kisebbségi nyelven szolgáltató rádió- és tévécsatorna létesítését teszi lehetővé az állam. A TV21 Ungvár és a Pulzus Rádió vonatkozásában egyáltalán nem mindegy, hogy ezek magyar nyelvű műsorokkal jelentkezhetnek (mint ahogyan azt a Karta 1999-ben ratifikált, majd hatályon kívül helyezett változata lehetővé tette), vagy pedig lehetnek magyar nyelvű műsoraik is az államnyelven sugárzottak mellett (mint ahogyan ez a Karta Ukrajna által ratifikált hatályos változatában szerepel, és amiként ez jelenleg működik).

4. A KARTA VÉGREHAJTÁSA UKRAJNÁBAN

Ahhoz, hogy képet kapjunk arról, hogyan hajtja végre Kijev a Karta ratifikációja során tett vállalásait, vizsgáljuk meg egy független nemzetközi testület, mégpedig az Európa Tanács Szakértői Bizottságának²⁶ erről készített legutóbbi, 2017-ben kiadott elemzését. A Szakértői Bizottság ugyanis rendszeres időközönként jelentéseket készít arról, hogyan alkalmazzák az egyes államok – köztük Ukrajna – a Karta rendelkezéseit saját területükön. Ezek a jelentések egyfajta objektív tükörként szolgálnak a nemzetközi és hazai fórumokon a kisebbségi jogok helyzetével kapcsolatban.²⁷

A Karta ukrainai alkalmazásáról Kijev 2007-ben nyújtotta be az első beszámolóját, melyet mindeddig három további követett; a Szakértői Bizottság három jelentést adott közre Ukrajna kapcsán²⁸, a legutóbbit 2017 márciusában. A Miniszterek Bizottsága szintén három ajánlást adott ki Ukrajna számára (2. táblázat).

2. táblázat. A Karta ukrainai alkalmazásának európai monitoringja²⁹

	Első ciklus	Második ciklus	Harmadik ciklus	Negyedik ciklus
Országjelentés beérkezett	2007.08.02.	2012.01.06.	2016.01.12.	2019. 09. 04.
SZB jelentés elfogadása	2008.11.27.	2012.11.15.	2017.03.27.	
Az ET Miniszteri Bizottságának ajánlásai	2010.07.07.	2014.01.15.	2018.12.12.	

A Karta implementációjáról a Szakértői Bizottság által 2017. március 27-én készített jelentés³⁰ (a továbbiakban SZB2017) 2. fejezete azt elemzi, hogyan teljesíti Ukrajna a Karta ratifikációs törvényében tett vállalásait a dokumentum hatálya alá vont nyelvek vonatkozásában. A SZB2017 az alábbi kategóriák szerint értékelte, hogy Ukrajna kormánya hogyan teljesítette a Karta ratifikációja során tett vállalásait:

(4): *Megvalósult*: A politikák, a jogszabályok és a gyakorlat megfelel a Karta követelményeinek.

(3): *Részben teljesült*: A politikák és a jogszabályok teljes egészében vagy részben megfelelnek a Karta rendelkezéseinek, de a kötelezettségvállalást csak részben hajtják végre a gyakorlatban.

(2) *Formálisan teljesült*: A szakpolitikák és a jogszabályok összhangban vannak a Kartával, de a gyakorlatban nincsenek végrehajtva a vállalások.

(1) *Nem teljesült*: A kötelezettség teljesítése érdekében a politika, a jog és a gyakorlat területén nem tettek lépéseket a hatóságok, vagy a Szakértői Bizottság több monitoring cikluson át sem kapott semmilyen információt azok végrehajtásáról.

(): *Nincs következtetés*: A Szakértői Bizottság nem tudja megállapítani a kötelezettségvállalás teljesítését, mivel a hatóságok nem nyújtottak ehhez elegendő információt.

A 3. táblázatban azt foglaltuk össze, hogyan értékelte a SZB2017 a kisebbségi nyelvek használatát a tömegtájékoztatásban Ukrajnában. A táblázatnak összesen 104 olyan cellája van, ahová a Karta 11. cikke megfelelő pontjának teljesítésének értékelése kerülhet (13 nyelv szorozva a vállalások 8 pontjával = 104). Amint azt láthatjuk, 5 cellába nem került semmilyen értékelés (a Szakértői Bizottság nem tudta megállapítani a kötelezettségvállalás teljesítését, mivel a hatóságok nem nyújtottak ehhez elegendő információt), így összesen 99 cellában szerepel szám. A táblázatból kiderül, hogy mindössze 26 cellába került 4-es érték, vagyis csupán itt kapott az ukrán állam „a politikák, a jogszabályok és a gyakorlat megfelel a Karta követelményeinek” értékelést a független nemzetközi testülettől. 3-as (a politikák és a jogszabályok teljes egészében vagy részben megfelelnek a Karta rendelkezéseinek, de a kötelezettségvállalást csak részben hajtják végre a gyakorlatban) 13 cellában szerepel. Az 1-es értékelés (ami azt jelenti, hogy az állam nem hajtotta végre vállalt kötelezettségeit) összesen 60 cellában látható (3. táblázat).

3. táblázat. *A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint (a Karta 11. cikke: Tömegtájékoztatási eszközök)*

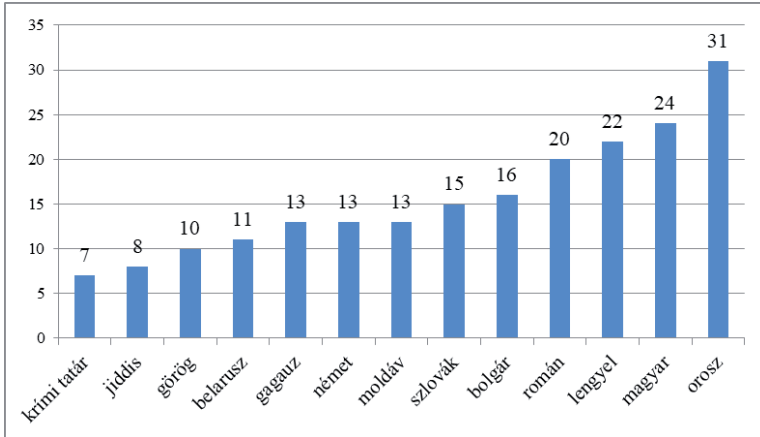
	1.a.iii	1.b.ii	1.c.ii	1.d	1.e.i	1.g	2.	3.
belarusz	1	1	1	1	1	1	4	1
bolgár	3	1	1	1	4	1	4	1
krími tatár				1		1	4	1
gagauz	3	1	1	1	1	1	4	1
német	3	1	1	1	1	1	4	1
görög		1	1	1	1	1	4	1
magyar	3	4	4	1	4	3	4	1
moldáv	3	1	1	1	4	1	1	1
lengyel	3	4	1	4	4	1	4	1
román	3	3	1	1	4	3	4	1
orosz	4	4	4	4	4	4	4	3
szlovák	3	3	1	1	1	1	4	1
jiddis	1	1	1	1	1	1	1	1

Ha az ukrán kormányzat a Karta ratifikálásával vállalt minden kötelezettségének maximálisan eleget tett volna, akkor a 3. táblázat minden cellájában 4-esnek kellene állnia. Jól látható azonban, hogy ez nem így van. Amennyiben a Szakértői Bizottság értékelését pontszámoknak tekintjük, akkor a Kijev által vállalt kötelezettségek maximális teljesítése esetén (vagyis ha mind a 99 cellában, ahol szerepel szám, 4-es állna) összesen 396 pontot ért volna az ukrán állam. A cellákban lévő számokat összeadva azonban kiderül, hogy mindössze 203 pont jön ki. Ez a maximális pontszámnak csupán az 51,26 százaléka.

Ha a fentebb alkalmazott módszer alapján azt vizsgáljuk meg, hogy a Karta védelme alá vont egyes nyelvek vonatkozásában hogyan teljesítette Ukrajna a nemzetközi kötelezettségeit, akkor a vállaltak teljes mértékű megvalósulása esetén minden egyes nyelvnél (a krími tatárt és a görögöt kivéve, ahol néhány cellában nem szerepel pontszám) 32 pont lenne az összpontszám (soronként 8 cella, mindegyikben maximum 4 pont = 32). Valójában azonban ennél jóval kevesebb szerepel a legtöbb nyelvnél. Az orosz nyelv vonatkozásában kiemelkedő arányban tett eleget Ukrajna a Karta

ratifikálása során vállalt kötelezettségeinek. A többi nyelv vonatkozásában azonban a teljesítés elmaradt a vállalásoktól (2. ábra).

2. ábra. A Karta ratifikálásával vállalt kötelezettségek teljesítésének százalékos aránya a SZB2017 értékelése alapján a Karta 11. cikkelyénél Ukrajnában, nyelvek szerint

A 3. táblázatban szereplő számokat egy négyjegyű skálán kiosztott iskolai osztályzatokként szemlélve (ahol a 4-es a legjobb, az 1-es a legrosszabb jegy) kiderül, hogy Ukrajna ezen az értékelésen 2,05 pontos átlagot ért el csupán, ami bizony majdnem bukást jelent, a SZB2017 értékelésére lefordítva pedig azt, hogy nagy átlagban véve a kijevei kormányzat csak *formálisan teljesítette* nemzetközi kötelezettségeit; a SZB értékelése alapján „a szakpolitikák és a jogszabályok összhangban vannak a Kartával, de a gyakorlatban nincsenek végrehajtva a vállalások”.

5. ÖSSZEFOGLALÁS

A Szakértői Bizottság által a Karta ukrain alkalmazásáról kiadott 2017-es jelentés még a bevezetőben említett új törvények elfogadása *előtt* készült. A független nemzetközi testület értékelése alapján jól látható, hogy Ukrajna már 2017-ben (tehát jóval az említett jogszabályok elfogadása előtt) sem teljesítette a nemzetközi kötelezettségeit a kisebbségi nyelvek használatára vonatkozó jogok érvényesítése területén.³¹

JEGYZETEK:

¹ Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2054-19>

² Закон України «Про освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

³ Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>

⁴ Закон України «Про повну загальну середню освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>

⁵ Закон України «Про засади державної мовної політики». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>

⁶ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18>

⁷ Opinion on the Provisions of the Law on Education of 5 September 2017 which Concern the use of the State Language and Minority and other languages in education. Adopted by the Venice Commission at its 113th Plenary Session (8-9 December 2017). Strasbourg (Fr), Dec. 2017, 11. 25 p. Opinion no. 902/2017 CDL-AD (2017) 030. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)030-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)030-e)

⁸ European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Ukraine. Opinion on the Law on Supporting the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language. CDL-AD(2019)032. Opinion No. 960/2019. Strasbourg, 9 December 2019. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)032-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)032-e)

⁹ Lásd: Ukraine's Law on Education from the point of view of the Hungarian Minority in Transcarpathia. <https://kmsz.com.ua/wp-content/uploads/2017/10/brossura.pdf>; Education Law of Ukraine: Why is Article 7 Wrong? <https://kmsz.com.ua/wp-content/uploads/2017/11/Why-is-wrong-the-Law-of-Education.pdf>; Four Language Laws of Ukraine: Continuous Limitation of Language Rights (1989–2019). http://hodinkaintezet.uz.ua/wp-content/uploads/2019/05/HANYK_brossura.pdf; The Continuous Restriction of Language Right sin Ukraine. http://hodinkaintezet.uz.ua/wp-content/uploads/2020/01/Strasbourg_2020-kicsike-ENG-1.pdf; Csernicskó István–Tóth Mihály: *Az anyanyelvi oktatás joga. Közép-európai hagyományok és Kárpátalja példája*. Ungvár: Autdor-Shark, 2018.; Brenzovics László–Zubánics László–Orosz Ildikó–Tóth Mihály–Darsi Karolina–Csernicskó István: *A nyelvi jogok folyamatos szűkítése Ukrajnában*. Beregszász–Ungvár: KMKSZ, 2020.

¹⁰ Lásd például: Markovskiy, Volodymyr–Demkiv, Roman–Shevchenko, Vyacheslav: Ukrajna nyelvpolitikájának alakulása az őshonos népek és nemzeti kisebbségek anyanyelvi oktatása területén. *Regio* 26(2018)/3: 69–104.; Toronchuk, Ivan–Markovskiy, Volodymyr: The Implementation of the Venice Commission recommendations on the provision of the minorities language rights in the Ukrainian legislation. *European Journal of Law and Public Administration* Volume 5, Issue 1 (2018): 54–69.; Марковський Володимир–Шевченко В'ячеслав: Проблеми та перспективи реалізації статті 7 «Мова освіти» Закону України «Про освіту» 2017 року. *Вісник Конституційного Суду України* 6(2017): 51–63.

¹¹ Committee of Experts of the European Charter for Regional or Minority Languages. <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/committee-of-experts>

¹² Framework Convention for the Protection of National Minorities. <https://www.coe.int/en/web/minorities/text-of-the-convention>. A nemzetközi dokumentum szövege magyar nyelven: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c1308>; ukránul: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c1320>

¹³ Additional protocol on the rights of minorities to the European Convention on Human Rights. Recommendation 1201 (1993). <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-en.asp?FileID=15235&lang=en>

¹⁴ European Charter for Regional or Minority Languages. <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/text-of-the-charter>. A dokumentum szövege magyarul: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d356b>; ukránul: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806d35e0>

¹⁵ Opinion 190 (1995). Application by Ukraine for membership of the Council of Europe. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=13929&lang=en>. A dokumentum az ukrán jogrendben: Висновок N 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо заявки України на вступ до Ради Європи. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_590. Az ukrán nyelvű dokumentumban lásd a 11.xiii. és 12.v., illetve 12.vii. pontokat.

¹⁶ <https://www.coe.int/en/web/programmes/ukraine>

¹⁷ Закон України „Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин”. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703/97-%D0%B2%D1%80>

¹⁸ Закон України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, 1992 р.» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-14>

¹⁹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин 1992 р.” від 12.07.2000 р. № 9-рп/2000. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-00>

²⁰ Erről bővebben lásd Bowring, Bill–Antonovych, Miroslava: Ukraine’s long and winding road to the European Charter for Regional and Minority Languages. In: *The European Charter for Regional and Minority Languages: Legal Challenges and Opportunities*, Council of Europe Publishing, Strasbourg, 2008, 157–182.

²¹ Закон України „Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин”. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/802-15>

²² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/802-15>

²³ A törvény ratifikációját a következő hivatalos közlönyökben tették közzé: *Урядовий кур’єр* (2003.06.10., 105. szám), *Голос України* (2003.06.24., 115. szám), *Офіційний вісник України* (2003.06.27., 24. szám, 14. lap), *Відомості Верховної Ради України* (2003.07.25., 30. szám).

²⁴ Ez könnyen ellenőrizhető itt: States Parties to the European Charter for Regional or Minority Languages and their regional or minority languages. <https://rm.coe.int/states-parties-to-the-european-charter-for-regional-or-minority-langua/168077098c>

²⁵ Brenzovics László–Zubánics László–Orosz Ildikó–Tóth Mihály–Darcsi Karolina–Csernicskó István: *A nyelvi jogok folyamatos szűkítése Ukrajnában*. Beregszász–Ungvár: KMKSZ, 2020.

²⁶ Committee of Experts of the European Charter for Regional or Minority Languages. <https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/committee-of-experts>

²⁷ Csernicskó István: Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásai a kisebbségek nyelvén folyó oktatás területén a Keretegyezmény és a Karta alkalmazásáról készült jelentések tükrében. *Kisebbségi Szemle* III (2018)/4: 27–46.

²⁸ Ezek kapcsán lásd: Fiala-Butora János: The Controversy Over Ukraine’s New Law on Education: Conflict Prevention and Minority Rights Protection as Divergent Objectives? *European Yearbook of Minority Issues Online*, Volume 17 (2020): 233–261.; Csernicskó István: Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásai és a nyelvi jogok. In: Karmacsi Zoltán – Máté Réka szerk. *Nyelvek és nyelvváltozatok térben és időben. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból IV*. Ungvár: RIK-U, 2018, 11–32.; Csernicskó István: Ukrajna nemzetközi kötelezettségvállalásai a kisebbségek nyelvén folyó oktatás területén a Keretegyezmény és a Karta

alkalmazásáról készült jelentések tükrében. *Kisebbségi Szemle* III (2018)/4: 27–46.; Csernicskó István: Ukraine’s international obligations in the field of mother-tongue-medium education of minorities. In: Ярина Турчин, Тереза Астратович-Лейк, Олександр Горбач ред. *Державна політика щодо захисту прав національних меншин: досвід країн вищеєвропейської групи*. Львів: Видавництво Сорока, 2019, 111–120.; Csernicskó István: Nyelvi konfliktusok a 21. századi Európában a „nemzetközi normák” és az „európai standardok” tükrében. *Pro Minoritate* 2019/Nyár: 3–26.; Csernicskó István: Nyelvpolitika határok nélkül. *Magyar Tudomány* 181(2020)/2: 164–176.; Nagy Noémi: Language Rights of Minorities in the Areas of Education, the Administration of Justice and Public Administration: European Developments in 2017. *European Yearbook of Minority Issues* 16 (2017): 63–97.; Nagy Noémi: A nemzeti kisebbségek nyelvi jogainak aktuális helyzete az Európa Tanács intézményei tevékenységének tükrében. *Pro Minoritate* 2018/2: 47–70.

²⁹ Forrás: [https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations?fbclid=IwAR3lg8e8EiNYyEwbZDVAIK7o2isF4C_OIZkZthV-H6467Gc5NHPS8ryuxvE#%2228993157%22:\[23\]](https://www.coe.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages/reports-and-recommendations?fbclid=IwAR3lg8e8EiNYyEwbZDVAIK7o2isF4C_OIZkZthV-H6467Gc5NHPS8ryuxvE#%2228993157%22:[23])

³⁰ Third report of the Committee of Experts in respect of Ukraine. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168073cdfa. A továbbiakban: SZB2017.

³¹ Brenzovics László, Zubánics László, Orosz Ildikó, Tóth Mihály, Darcsi Karolina, Csernicskó István: *A nyelvi jogok folyamatos szűkítése Ukrajnában*. Beregszász–Ungvár: KMKSZ, 2020.

